

Mokslo istorikų ir filosofų konferencija *Scientia et historia* – 2016

Konferencija *Scientia et historia*, rengiama kasmet nuo 1994 m., yra skiriama a) svarstyti atliekamų darbų rezultatus, rekomenduoti juos atitinkamos paskirties spaudai, b) ruošti tarptautiniams forumams, c) ugdyti jaunos tybėjus, remti jų siekius gilintis į mokslo istorijos, sociologijos bei filosofijos problemas.

2016 m. kovo 31–balandžio 1 d. Vilniuje Lietuvos kultūros tyrimų institute (LKTI) vyko jau tradicine tapusi 24-oji Lietuvos mokslo istorijai ir mokslo filosofijai skirta konferencija *Scientia et historia*. Konferenciją rengė Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrija kartu su Baltijos valstybių mokslo ir filosofijos asociacija; talkino Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka ir Lietuvos mokslų akademijos mokslininkų rūmai. Pagal tradiciją darbas vyksta sekcijose, paskirsčius pranešimus pagal jų tematinę kryptį. Šiais metais buvo suformuotos trys kryptys, nurodytos sekcijų pavadinimuose.

Konferencijos pradžioje buvo iškilmingai paminėta ilgamečio bendrijos pirmininko prof. Juozo Algimanto Krikštopaičio 85-erių metų sukaktis. Jubiliatą sveikino LKTI direktorė dr. Jolanta Širkaitė, bendrijos tarybos nariai: prof. Libertas Klimka, doc. dr. Romualdas Juzefovičius, dr. Birutė Railienė, bendrijos nariai: doc. dr. Naglis Kardelis, Laima Zinkutė, kiti mokslo istorikai. Iš Niujorko universiteto atskriejo proginis prof. Romualdo Šviedrio sveikini-

mas. Konferencijos dalyviai, palaikydami tradiciją, įsiamžino bendroje nuotraukoje (žr.:<http://www.mab.lt/lt/naujienos/1629>).

Sekcija *Istoriniai tyrinėjimai (kovo 31 d.)*

Šių metų konferencijos pirmieji pranešimai buvo skirti paminėti Lietuvos mokslo istorijos puoselėtojo, mokslo istorikų vienytojo akad. Pauliaus Slavėno (1901–1991) jubiliejui paminėti. Priminsime, kad jo pastangomis 1950 m. buvo įsteigta Gamtos mokslų ir technikos istorijos komisija prie Lietuvos MA prezidiumo; jos pirmininku buvo paskirtas pats steigėjas. Pirmąjį pranešimą perskaitė **prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis**: „Paulius Slavėnas – iškilus mokslininkas, nulėmęs istorinio mąstymo sėkmę Lietuvos gamtos moksluose“. Paulius Slavėnas buvo įvardytas kaip mokslo istorikų patriarchas, kuris sutelkė asmenybes, išauginusias šiandieninę Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendriją.

Pratęsdama savo istorinius tyrinėjimus **dr. Birutė Railienė** pristatė pranešimą „Akademikas Paulius Slavėnas (1901–1991) – Gamtos mokslų ir technikos istorijos komisijos prie Lietuvos MA prezidiumo pirmininkas: trumpa archyvo apžvalga“. Ši tema pagilino pirmąjį pranešimą, suteikdama faktologinę argumentaciją. Pranešėja kalbėjo apie Lietuvos centrinio valstybės archyvo FR 1030 fonde saugomą medžiagą. Taip pat priminė, kad LMA Vrublevskių biblioteka nuo seno dalyvavo Gamtos

mokslų ir technikos istorijos komisijos prie Lietuvos MA prezidiumo veikloje: iš pradžių direktoriaus pavaduotojas Tadas Adomonis, po to Rankraščių skyriaus vedėjas Vladas Abramavičius, bibliografas Alfonsas Bielinis. LMA Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomas asmeninis akademiko Pauliaus Slavėno archyvas (F 140).

Prof. Liberto Klimkos pranešimas „Žodis apie Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos veiklą“ buvo skirtas Bendrijos veiklai. Dar kartą atskleidžiamas akademiko Pauliaus Slavėno indėlių į Lietuvos mokslo istoriją, kalbėjo apie jo veiklą, kuri vėliau išsiplėtė iki šandieninės Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos.

Dr. Romo Juzefovičiaus tema „Tarpukario Lietuvos mokslo asmenybės naujojoje historiografijoje“ tarsi užbaigė bendros pirmųjų trijų skaitovų krypties tematiką, perteikdama bendrą kultūrinių bei socialinių įvykių foną. Dėstydamas savo tyrimų rezultatus, jis iškėlė kelias matomas ir diskutuotinas tendencijas mokslo istorikų darbuose. Visų pirma, apibendrinamojo pobūdžio darbuose, skirtuose mokslo istorijai, pasigendama asmenybių. Dažnai vyrauja biografistika, kur trūksta dėmesio bendram kontekstui; ypač trūksta tarptautinio kriterijaus įvertinimo. Jis nurodė keletą bandymų sistemingai pažvelgti į mokslo istoriją pavyzdžių – knygų (Č. Mančinskas, *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940*, Vilnius, 1996; O. Voverienė, *Žymieji XX amžiaus Lietuvos mokslininkai*, Vilnius, 2009; L. Klimka, J. A. Krikštopaitis *Istorijos vėjų pagairėje: Lietuvos mokslo ir švietimo raidos bruožai*, Vilnius, 2015). Taip pat mokslininkas atkreipė dėmesį į

šaltinių patikimumo reikšmę ir platesnes jų panaudojimo galimybes.

Pratęsdama asmenybių vaidmens aptarimus, **dr. Nastazija Keršytė** supažindino klausytojus su muzeologijos tendencijomis ir problemomis, atkreipdama dėmesį į atskirų asmenybių indėlių Lietuvos muzeologijoje. Pasiremmdama gausiais faktais ir tyrimais, ji nurodė, kaip svarbu skirti asmenybės vertinimą nuo jos paminėjimo. Asmenų indėlių muzeologijoje apibrėžia keli veiksniai: publikacijos, tyrimai, pripažinimas Lietuvoje ir pasaulyje, apdovanojimai, vertinimai.

Vėliau konferencijoje buvo aptartos ir kitos asmenybės. **Habil. dr. Henryka Ilgievič** pristatė Konstantiną Kurnatauską (1878–1966), kuris įkūrė Jono Laskio vardo Reformacijos istorijos mylėtojų draugiją. Taip pat pristatė šios draugijos veiklą to meto mokslo tyrėjų kontekste.

Dr. Algimantas Jakimavičius, pažymėdamas Prezidento Kazio Griniaus (1886–1950) jubiliejinius metus, nurodė jo nuopelnus Lietuvos gamtos mokslams.

Prof. Juozas Banionis kalbėjo apie pirmąją VPU vadovą Mečislovą Mačernį (1897–1968), jo gyvenimą, nuveiktus darbus ir mokslo institucijos kūrimą. Būtent šis žmogus derino naujausias pedagogines teorijas praktikoje, diegė naujus pažangiausius metodus, ugdė mokytojus kaip asmenybes, kurie bus atsakingi už kitų asmenybių formavimą.

Dr. Laima Petrauskienė kaip visada kalbėjo apie prof. Pranciškų Baltrų Šivickį (1882–1968), šį kartą akcentuodama VDU iškeltą jam drausmės bylą. Pasirodo, drausmės bylos tarpukario Lietuvoje ne kartą buvo keliamos, kai mokslo žmonėms nepavykdavo išspręsti problemų kitu būdu. P. Šivickiui,

turėjusiam tarptautinį pripažinimą ir pasiekimus tiek Šiaurės, tiek Pietų Amerikoje, ne visada buvo lengva dirbti savame krašte. Šis faktas atskleidžia, kad klysti – žmogiška.

Dr. Elvyra Usačiovaitė atkreipė dėmesį į habil. dr. Rimutės Rimantienės akademinį darbų reikšmę Lietuvos kultūros istorijai bei indėlį į Europos archeologiją. Temos autorė teigė, kad archeologės darbai leidžia mums jai suteikti garbingą vietą greita žymiausių to meto Europos archeologų. Buvo atkreiptas dėmesys į darbo sąlygas, kurias dažnai sunkino įvairios aplinkybės. Šiandien archeologės darbai verčiami ir leidžiami anglų kalba, tai įrodo nuveiktų darbų prasmę ir įvertinimą.

Eglė Paškevičiūtė-Kundrotienė, paminėdama Stasio Naginsko (1891–1955) gimimo jubiliejų, aptarė jo nuopelnus Lietuvių mokslo draugijai. Remdamasi negausiais išlikusiais archyviniais (LMA Vrublevskių bibliotekos, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto) duomenimis, pranešėja pristatė šio lietuvių kalbos puoselėtojo, spaudos darbuotojo, redaktoriaus, korektoriaus, vertėjo, poeto ir pedagogo nuopelnus Lietuvių mokslo draugijos veiklai, vadovėlių leidybai, Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijai.

Baigus sekcijos darbą, buvo pusvalandis, skirtas visuotiniam Bendrijos narių susirinkimui; aptarti keli aktualūs klausimai.

Sekcija *Medicinos istorija*

VU mokslo istorijos muziejaus direktorius **dr. Ramūnas Kondrotas** pristatė trečią Vilniaus medicinos istorijos almanacho tomą. Tai svarbus medicinos istorikų bendruomenės įvykis, atnaujinantis Vilniaus

medicinos istorijos almanacho leidybą. Šios knygos sumanytojo ir įkūrėjo dr. Auriemo Andriušio (1955–2009) atminimui ir mokslinės veiklos pristatymui buvo skirtas naujasis numeris (Nr. 1, 1997; Nr. 2, 2006). Jame buvo publikuota A. Andriušio disertacija „Municipalinės medicinos raida Vilniuje 1876–1915 metais“; čia skaitytojas ras dr. Aisčio Žalnoros parengtą įvadą, kolegų iš Vilniaus universiteto dr. Vitalijos Miežutavičiūtės, prof. Zitos Aušrelės Kučinskienės, prof. Rimanto Stuko, prof. Vytauto Siudiko atsiminimus ir Danutės Malakauskienės parengtą A. Andriušio mokslinių darbų, publicistikos ir literatūros apie jį bibliografijos rodyklę (588 įrašai).

Dr. Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė kalbėjo apie Caroluso Kaczkowskio (1797–1867) disertaciją, kurioje buvo aprašytas „koltūno“ gydymas ir neurologijos apraiškos; išklaudyta tema sukėlė karštas diskusijas ne tik medicinos istorijos, bet ir medicinos praktikos aspektu.

Dr. Vida Gudienė pasakojo apie Rusijos caro Pavelo I našlės Marijos 1807–1808 m. vartotus medikamentus, kuriuos tyrėja aptiko nagrinėdama to meto receptus. Pranešimas suteikė auditorijai unikalią progą susipažinti su ano meto karališkosios receptų knygos istorija, sužinoti, kaip buvo gydomi turtingiausi imperijos žmonės.

Dr. Birutė Railienė pristatė Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos 2016 m. projektą parengti spaudai ir išleisti monografiją „Imunologijos raida Lietuvoje“. Leidinio sumanytojas ir autorių įkvėpėjas – Lietuvos MA tikrasis narys Vytautas Antanas Tamošiūnas.

Dr. Dalia Triponienė, kalbėdama apie angiologijos raidą Lietuvoje, atskleidė

asmenybių ir institucijų, dalyvaujančių kraujagyslių rekonstrukcijos ir chirurgijos raidoje, istorinį paveikslą.

Prof. Vytautas Triponis, pratešdamas kraujagyslių chirurgijos raidos temą, savo pranešime paminėjo šios srities pradininką prof. Alfonso Dirsės jo jubiliejaus (1915–1993) proga, supažindino su jo nuopelnais sveikatos apsaugos srityje.

Janina Valančiūtė apžvelgė Lietuvos politiko (Lietuvos Respublikos Prezidento 1927 m. birželio – gruodžio mėn.), visuomenės ir kultūros veikėjo, gydytojo dr. Kazio Griniaus (1866–1950) nuopelnus sveikatos apsaugos srityje, o **dr. Alina Šveistytė** ir **dr. Violeta Apšegaitė** – lietuvių rašytojo, politiko, lietuvybės propaguotojo Povilo Višinskio (1875–1906) tyrinėjimus mokslo istorijoje ir antropologijoje.

Jauniausias LMIF bendrijos istorikas **dr. Aistis Žalnora** ryžosi gilintis į Lietuvos medicinos istorijos tyrimus bei didaktikos problematiką. Jo ketinimai sukėlė karštas diskusijas: dauguma dalyvių pritarė, kad geriau naudotis jau esančiais šaltiniais, nei rengti naują Lietuvos medicinos istorijos didaktinę medžiagą.

Sekcijos darbo metu dalyviai turėjo galimybę sužinoti paskutines medicinos istorijos tyrinėjimų naujienas: **dr. Saulius Špokevčius** trumpai pristatė savo monografiją „Lietuvos plastinė ir rekonstrukcinė chirurgija“ (Vilnius, 2015).

Sekcija *Filosofinio ir sociologinio pobūdžio tyrinėjimai (balandžio 1 d.)*

Sekcijos darbą pradėjo **dr. Aušra Rimaitė**, pristatydama etinę biotechnologijų naudojimo žmonių gyvenime problematiką.

Pranešėjos teigimu, iš biotechnologijų laukiama didelės naudos. Tikimasi, kad biotechnologijų taikymas medicinoje leis efektyviau gydyti ligas, atkurti žmogaus audinius ir organus, prailginti žmogaus gyvenimą ir suteikti oresnę senatvę bei diagnozuoti paveldimas ligas dar embriono stadijoje. Tačiau, pabrėžė mokslininkė, visa tai turi ir savo kainą. Kalbant apie reprodukcines technologijas (dirbtinį apvaisinimą, surogatinės motinystę), susiduriama su kebliais klausimais: ką daryti su kiaušinėlių ir spermos bankų profilių selektyvumu, ar dirbtiniu būdu pradėtiems vaikams turėtų būti atskleista tėvystė, ar jie turėtų žinoti savo „gimimo“ pradžią, ar „vėlyvai motinystei“ pagalbinis apvaisinimas yra paskutinis šansas, ar surogatinė motinystė yra dovana, ar išnaudojimas, ar verslas, ar pasipelnymo šaltinis sukčiams, ką daryti, jei, kalbant apie surogatinę motinystę, genetiniai tėvai persigalvojo ir nenori priimti vaiko (ypač apsigimimų atveju)? Su ne ką mažiau sudėtingomis problemomis susiduriama taikant prenatalinę genetinę diagnostiką: ar gali būti leidžiamas „selektyvus abortas, nukreiptas prieš embrionus ir vaisius, sergančius paveldimomis ligomis ar turinčius genetinę negalią, ar gali būti leidžiamas apvaisinimas mėgintuvėlyje vien ketinant atlikti priešimplantacinę genetinę diagnostiką? Reaguojant į šiuos ir kitus klausimus siekiama biotechnologijų taikymą riboti ir kontroliuoti. Savo ruožtu bandymai riboti ir kontroliuoti sukuria naujas problemas. Griežčiau biotechnologijų naudojimą kontroliuojančios šalys rizikuoja atsilikti vystant biomokslą bei mediciną ir ateityje ekonomiškai nukentėti. Neretai tyrimai vykdomi Trečiojo pasaulio

šalyse. Todėl klausiamo, ar tai nėra jų išnaudojimas? Prelegentės teigimu, tinkamai neišsprendus visų su biotechnologijų kūrimu ir taikymu susijusių etinių dilemų, gresia pavojus joms nunykti. Tuomet būtų ne tik išvengta žalos, bet ir prarasta galimybė pasinaudoti jų žadama nauda.

Antrasis pranešėjas **dr. Jonas Čiurlionis** klausytojų dėmesį nuo dabarties etinių problemų nukreipė į Vakarų filosofijos ir mokslo vaikystę – ikisokratikų filosofiją. Jis pristatė savo požiūrį į keturių elementų sampratos, kuri sudarė ikisokratinių svarstymų apie gamtą pagrindą, ištakas, ją grindžiančius principus bei jos vietą Antikos moksle ir kultūroje. Pasak prelegento, šios sampratos ištakų dera ieškoti už graikų kultūros ribų. Ji buvo sukurta derinant senovės egiptiečių ir persų (zoroastrizmo išpažinėjų) nuostatas apie tikrovės prigimtį. Iš egiptiečių senovės graikai perėmė požiūrį, kad visa ko pradys yra žemė, o iš persų, – kad *ugnis*. Žemės ir ugnies opozicija, Čiurlionio įsitikinimu, tapo pagrindine ašimi ikisokratikams mąstant apie daiktų pradus. Ją atitiko kitos dvi svarbios perskyros – tai *karšta-šalta* ir *sausa-drėgna*. Kiti du pradai – *oras* ir *vanduo* – buvo traktuojami kaip tarpinės būsenos tarp *ugnies* ir *žemės*. Dėl Hipokrato 4 elementų samprata patenka į mediciną. Ji sudaro ir graikų maisto sampratos pagrindą. Maistas buvo klasifikuojamas jį priskiriant kažkuriam vienam elementui, pavyzdžiui, raudoną vyną ir alyvuogių aliejų – *ugniai*. Pranešėjas pabrėžė, kad iki Aristotelio graikams nepavykė sukurti vienos išplėtos mąstymo apie elementus sistemos. Ir tik pastarasis tokią sistemą pasiūlo.

Dr. Gintaras Kabelka, naudodamas bibliometrijos metodą, analizavo

1960–2010 m. Lietuvoje vykdytus filosofijos istorijos tyrimus. Šiuos tyrimus jis nagrinėjo ir lygino įvairiais pjūviais, kada jie atlikti – sovietiniu (1960–1989) ar Nepriklausomybės (1990–2010) laikotarpiu, kokią vietą užima bendrame filosofijos diskurse, kokiose institucijose buvo vykdyti, Lietuvos ar visuotinės filosofijos istorija buvo tirta, kokio istorinio laikotarpio bei autoriaus filosofija svarstyta, kas atliko tyrimus ir kaip jų darbai buvo cituojami. Pranešėjo teigimu, bendra 1960–2010 m. parašytų filosofijos istoriografijos darbų apimtis siekia 1557 a. l., o tai sudaro 37 proc. visų filosofijai skirtų tekstų. Iš jų Lietuvos filosofijos istorijai tenka 609 a. l., arba 15 proc. visų filosofinių darbų, o visuotinės filosofijos istorijai – 948 a. l., arba – 22 procentų. Minėtu laikotarpiu stebimas tekstų apimties augimas. Jei sovietiniais metais iš viso sukurta 447 a. l., tai Nepriklausomybės – 1110 a. l., arba – 43 ir 37 proc. visų filosofinių tekstų. Sovietiniu tarpsniu Lietuvos filosofijos istorijai tenka 323 a. l. ir 124 a. l. – visuotinės filosofijos istorijai. Nepriklausomybės tarpsniu santykis tarp tyrimo sričių apsiverčia. Nagrinėjant Lietuvos filosofijos istoriją, parašoma 286 a. l., o visuotinės filosofijos istoriją – 824 a. lankų. Atliekant filosofijos istorijos tyrimus, labiausiai pasižymėjo dviejų institucijų – Lietuvos kultūros tyrimų instituto (anksčiau – Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto, Filosofijos ir sociologijos instituto, Kultūros, filosofijos ir meno instituto) ir Vilniaus universiteto – mokslininkai. Pirmosios institucijos atstovai sovietiniu laikotarpiu parašė 58 proc. visų filosofijos istorijai skirtų tekstų, o antrosios – 25 procentų. Lyderio pozicijas LKTI išsaugo ir Nepriklausomybės laikotarpiu. Šios institucijos

atstovams priklauso 50 proc., o VU – 16 proc. visų tekstų.

Kalbant apie Lietuvos filosofijos istoriją, labiausiai buvo nagrinėta XX a. I pusė (45 proc. visų šios tyrimų srities tekstų), o kalbant apie visuotinės filosofijos istoriją, – Antika (26 proc.). Iš lietuvių autorių daugiausia dėmesio sulaukė Antanas Maceina (skirti 26 straipsniai), Vydūnas (19), Stasys Šalkauskis (18), Pranas Dovydaitis (12), Vosylius Sezemanas (9), Adomas Jakštas-Dambrauskas (8), Johanas Abichtas (7), Jonas Šliūpas (7), Levas Karsavinas (5) ir Jonas Biliūnas (5). Produktiviausias 1960–2010 m. filosofijos istorikas yra Algis Uždavynys (124 straipsniai), o labiausiai cituojamas – Romanas Plečkaitis (77 citatos).

Dr. Vyčio Valatkos pranešimas buvo skirtas kognityvinių medijų scholastinėje pažinimo teorijai. Pranešėjas svarstė, ar *vidurinysis terminas* (*terminus medius*) yra savarankiška kognityvinė medija, ar tai veikiau kitos savarankiškos medijos submedija, arba elementas, įgalinantis tos medijos veikimą ir galiausiai būtent į ją suvedamas. Ieškodamas atsakymo į šį klausimą, jis rėmėsi europinį pripažinimą įgijusio Vilniaus universiteto profesoriaus Martyno Smigleckio (1564–1618) ir jo amžininko Jokūbo Ortizo (1564–1625) scholastine mokslo teorija. Minėtų scholastų cikliniame žmogiškojo pažinimo aiškinime, prelegento teigimu, *vidurinys terminas* minimas du kartus. Pirmą kartą – ciklo pradžioje. Čia jis pirmiausiai yra tam tikra savarankiško turinio neturinti kognityvinė intermedija. Ji tiesiog perima kokios nors daiktinės prigimties (pvz., žmogaus) savybinio požymio (pvz., juslumo) pažinimą iš jusline patirtimi paremtos indukcijos medijos ir

perduoda šį pažinimą aposterioriniam įrodymui. Tuo pačiu šis *vidurinysis terminas* yra ir aposteriorinio įrodymo elementas. Jis įgalina minėtą įrodymą, tai yra leidžia jam pasiekti prigimties esminio požymio (šiuo atveju, žmogaus rūšinio skirtumo – mąstymo savybės) mokslinį pažinimą. Abiem atvejais *vidurinysis terminas* veikia tiek kaip intermedija – tarpininkas tarp indukcijos ir įrodymų, tiek kaip pačių įrodymų elementas ir įgalintojas – submedija. Nei intermedija, nei submedija, Valatkos įsitikinimu, nelaikytinos savarankiškoms medijomis. Antrą kartą *vidurinysis terminas* pasirodo mokslinio pažinimo ciklo pabaigoje. Čia jis vėlgi išlaiko kognityvinės intermedijos ir submedijos statusą. Pirmiausia jis yra savarankiško turinio neturinti intermedija, iš apibrėžimo medijos perimanti kokio nors esminio prigimties predikato (pvz., žmogui būdingo mąstymo) mokslinį pažinimą ir perduodanti jį apriorinio įrodymo medijai. Tuo pačiu šis *vidurinysis terminas* yra ir apriorinio įrodymo elementas. Jis įgalina šį įrodymą, leisdamas jam pasiekti prigimties savybinio požymio (šiuo atveju, juslumo) mokslinį pažinimą.

Dr. Naglis Kardelis gilinosi į *lietuviškąją galvojamą* ir lietuvių išėivijos atstovės Marijos Gimbutienės antropologinių tyrimų santykį su pastaruoju. Pranešėjo teigimu, lietuviško galvojimo terminą „nukalė“ filosofas Arvydas Šliogeris. *Galvojimą* pastarasis priešpastato *mąstymui*. Mąstymas yra atsietas nuo to, ką galima tiesiogiai patirti (matyti), ir operuoja bendrybėmis (abstrakcijomis). Tuo tarpu galvojimas susijęs su tuo, ką galima betarpiškai patirti, – daiktais – ir atsisako to, ko iš principo neįmanoma matyti. Ir nors lietuvišku

galvojimu Šliogeris pirmiausia įvardija savo paties filosofavimą, tačiau, Kardelio požiūriu, pastarasis yra nepalyginamai talpesnis. *Lietuviško galvojimo* šalininkams galima priskirti ir filosofus Algį Mickūną, Vincą Vyčiną, Vydūną ir netgi aušrininkus, kurie buvo įsitikinę, kad lietuviams būdingas savitas mąstymas. Tokiu būdu susidaro ištisa *lietuviško galvojimo* tradicija. Prieš aptardamas Gimbutienės santykį su šia tradicija, prelegentas pirma svarstė, kuria prasme lietuvių išeivių antropologė galima laikyti filosofe. Jis teigė, kad Gimbutienė nebuvo gryna antropologė, kad jos antropologiniuose apmąstymuose egzistuoja ir filosofiniai elementai. Kaip filosofė Gimbutienė pasižymi tuo, kad, rekonstruodama Senosios Europos pasaulėžiūrą, atskleidžia ir pastarojoje glūdinčią protofilosofiją su jai būdinga stichine gyvybės ir mirties dialektika. Kardelis tvirtino, kad su *lietuviškuoju galvojimu* Gimbutienę kaip protofilosofijos istorikę sieja antipatija Artimųjų Rytų religijoms. Judaizmą, krikščionybę ir islamą, kaip ir visą indoeuropiečių kultūrą, ji suvokia kaip priešingybę jos vertinamai matriarchalinei Senosios Europos kultūrai. Pranešimą Kardelis baigė svarstymais apie tai, kiek minėtos protofilosofijos išlikę lietuvių galvoje bei kultūroje.

Dr. Alvydas Noreika aptarė Vytauto Kavolio sociologinės poetikos ypatybes. Jis aiškinosi, kokių mastu, lyginant su sąvokomis, Amerikos lietuvių sociologas naudoja metaforas siekdamas plėtoti ir perteikti mintį. Pranešėjas įrodinėjo, kad poetika Kavolio sociologijoje atlieka ribotą vaidmenį. Metaforos mokslininką pirmiausia domina kaip minčių reiškimo būdas ir tyrimo objektas. Nors, Noreikos

įsitikinimu, kalbant apie minčių raišką, į Kavolio sociologiją būtina žvelgti diferencijuotai. Poetiniu polėkiu labiausiai pasižymi lietuvių kalba publikuoti sociologo tekstai. Tuo tarpu anglų kalba skelbtuose darbuose vyrauja konvenciniam mokslui būdingos išraiškos priemonės – abstrakčios sąvokos ir neretai gremėzdiška sintaksė. Metaforos juose atlieka antraeilį vaidmenį. Prelegentas neneigė, kad Kavolis metaforas naudojo ir kaip mąstymo modelius, tačiau konstatavo, kad pastangas vienos labiau pažintos srities teorijas ir sąvokas taikyti mažiau ištyrinėtai sričiai aiškinti aptinkame tik civilizacijų analizėje. Joje atrandame daugybę metaforų, susijusių su struktūra, energija, tvarka, netvarka ir jų tipais. Tačiau, pasak pranešėjo, to nepakanka, kad civilizacijų analizę būtų galima paskelbti poetine, jau nekalbant apie visą Kavolio sociologijos conceptualumą. Užbaigdamas pranešimą Noreika teigė, kad Kavolio teorinius svarstymus poetiniais būtų galima laikyti tik tuo atveju, jei sutiktume metaforizuoti visą mokslą, o tai, tyrinėtojo įsitikinimu, įmanoma padaryti tik tariant, kad visos, net pačios abstrakčiausios, sąvokos yra ne kas kita, kaip išplėtos metaforos. Sukant šiuo keliu, tektų Kavolio sociologijoje ieškoti šakninių metaforų, kurios iš kitų metaforų išsiskiria tuo, kad siūlo ne vieną, bet daug aiškinimo modelių. Reikėtų klausti, kuri metafora – *organizmas, mechanizmas, drama, kalba* ar žaidimas – ją grindžia.

Dr. Kęstutis Šapoka svarstė, kaip postmodernus pliuralizmas ir reliatyvizmas veikia filosofiją ir dailės kritiką bei jų tarpusavio santykius. Prelegentas teigė, kad teoriniame lygmenyje filosofija ir dailės kritika yra du savarankiški mąstymo

apie meną būdai. Filosofija orientuojasi į bendrybes, apibendrinimus ir įvairiausias metodologijas, o dailės kritika – į konkretybes, konkrečią sociokultūrinę situaciją „čia ir dabar“ bei nemetodologinę žiūrą. Šapoka įrodinėjo, kad, nepaisant skirtingos teorinės orientacijos, filosofija ir dailės kritika susirgo ta pačia postmodernia reliatyvizmo liga. Jose abiejose tampa sunku kalbėti apie visiems bendrus meno aiškinimo bei vertinimo kriterijus. Postmodernizmo sąlygomis vyksta ir jų, kaip mąstymo modelių, maišymasis. Dailės kritikai nepavyksta atsiriboti nuo filosofinio sąvokinio aparato. Be to, dailės kritika periodiškai nukrypsta į teoriją. Pranešėjas išskyrė du dailės kritikos posūkio į teoriją tipus – filosofinę dailės kritiką ir dailės kritikos pakeitimą filosofine kritika. Pirmuoju atveju meno kūrinys patalpinamas į universalesnį poetinį modelį, kuriame jis paverčiamas arba abstrakčia metafora, arba pretekstu, vedančiu į filosofinių paradigimų specifikos aiškinimąsi, tačiau prarandančiu ryšį su konkrečiu kontekstu. Tokioje dailės kritikoje svarbia tampa filosofinė forma, retorika, kuri, nepaisant kvazifilosofinės retorikos, (ne)sąmoningai bėga nuo aiškesnių metodologinių režimų. Antruoju atveju patys filosofai imasi „dailės kritikos“ kaip galintys į analizuojamus reiškinius pažvelgti iš platesnės perspektyvos.

Sekcijos darbą užbaigė **dr. Andrius Konickio** pranešimas, kuriame buvo įrodinėjama, kad moralės filosofijos srityje poetai nenusileidžia profesionaliems filosofams moralistams. Kaip to įrodymą Konickis pasirinko tris poetus – Aligjerį Dantę, Paulį Valery ir Vaidotą Daunį. Dantės „Dieviškosios komedijos“ „Praga-

re“ pranešėjas įžvelgė savotišką nuodėmių klasifikaciją, pagrįstą principu: juo ryškesnis materialusis nuodėmės aspektas, tuo švelnesnė bausmė; juo giliau į nuodėmę įsiskverbia dvasia, tuo bausmė griežtesnė. Paulio Valery užrašus sau „Šašiuviniuose“ mokslininkas įvertino kaip itin taiklius ir dažnai paradoksalius, todėl skatinančius dar labiau išryškinti, detalizuoti problemą, vadinasi, atliekančius filosofinių idėjų vaidmenį. Vaidotas Daunys „Šeštosios dienos“ eseistikoje, pasak pranešėjo, dažniausiai akcentuoja moralines visuomenės kolizijas, visas nūdienos bėdas ar keblumus svarsto poetiškai ir filosofiškai. Apibendrinamas Konickis teigė, kad poetų įžvalgos ir idėjos suformuluotos „grakščiau“, kartais net drąsiau nei tradiciškai rašančių filosofų, todėl neretai apnuogina ne visuomet net ir specialistų pastebimus problemos niuansus.

Sekcijos programos temos buvo aktyviai svarstomos, keliami esmingi klausimai. Per kavos pertrauką diskusijos netilo. Vidutiniškai kiekvienam pranešimo autoriui teko 3–4 klausimai. Temų aptarimas nebuvo ribojamas nustatytomis 15 minučių, todėl galimybės turiningai svarstyti keliamus esminius klausimus buvo tinkamai panaudotos.

JUOZAS AL. KRIKŠTOPAITIS,
ALVYDAS NOREIKA, BIRUTĖ RAILIENĖ